

irin, iltihap yahut sarı su gibi mâyi akan kişi, âdet veya loğusalık dışında bir hastalık sebebiyle kanı veya akıntısı durmayan kadın (bk. İSTİHÂZE) özür sahibi sayılır ve abdest konusunda özel hükümlere tâbi olur. Bazı böbrek rahatsızlıklarında olduğu gibi tıbbî cihazlara bağlı olarak tedavileri yapılan hastalar da tedavileri süresince özür sahibi kabul edilir. Bir kimsenin özür sahibi kabul edilebilmesi için mevcut özürün bir farz namaz vakti içinde abdest alıp namaz kılabileceğe kadar kısa bir süre dahi olsa kesilmemesi ve bundan sonra da her namaz vaktinde en az bir defa aynı durumun meydana gelmesi gerekir. Aksi takdirde özür hali sona ermiş sayılır. Özür sahibinin abdesti, vakit içerisinde kendisini özür sahibi kılan sebebin dışında abdesti bozan hallerden biri vuku bulmadıkça bozulmaz. Hanefî mezhebinde sahih kabul edilen görüşe göre özür sahibi kimsenin abdesti namaz vaktinin çıkmasıyla da bozulur. Özür sahibi olanlar her namaz vakti için ayrı abdest alır, özür devam ederken o vakit içinde aldığı abdestle onu bozan başka bir durum meydana gelmedikçe diledikleri kadar farz ve nâfile namaz kılabilirler. Ayrıca özür sahibi abdestli iken Kâbe'yi tavaf edebilir, Kur'an okuyabilir. Özür sahibi kimsenin çamaşırına idrar, kan, irin ve akıntı gibi necis şeylerin bulaşması halinde bunlar -miktarı ne kadar çok olursa olsun- özür devam ettiği sürece namazın sıhhatine engel teşkil etmez ve özür sahibi kimse kirlenen yerleri tekrar temizlemekle veya çamaşır değiştirmekle mükellef tutulmaz. Ancak bu necis maddeler aralıklarla geliyorsa veya kişinin çamaşırına tekrar bulaşmayacaksa bunların yıkanması gerekir. Özür sahibi kişi, özür sahibi olmayanlara imamlık yapamaz.

Hanefî mezhebi dışındaki mezhepler bu konuyu "seles, el-hadesü'd-dâim" gibi terimlerle ele almışlardır. Mâlikîler'in bir kısmına göre namaz vaktinin, diğer bir kısmına göre günün yarısında veya çoğunda mazereti devam eden kişi özür sahibi sayılır. Mâlikîler'e göre özür sahibinin her vakit için ayrı abdest alması vâcip değil müstehaptır. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre özür sahibi olabilmek için abdesti bozan halin sürekli olması gerekir; eğer kişi abdest alıp namazını kılacak kadar bir süre temiz durabiliyorsa özür sahibi sayılmaz. Şâfiîler'e göre özür sahibinin ister kazâ ister edâ olsun her farz namaz için ayrı abdest alması gerekir. Hanbelîler'e göre özür sahibi aldığı abdestle dilediği kadar farz veya nâfile namaz kılabilir; ancak abdestten sonra

özür sebebi olan maddenin çıkması halinde her vakit için ayrı abdest alması gerekir.

Özür sayılan çeşitli durumların namazın kılınışı, cuma ve cemaat namazlarına gitmeyle ilgili hükümlere de etkisi vardır. Geçerli bir mazeret sebebiyle ayakta namaz kılamayan kimse oturarak kılar. Ayağa kalkınca ağrı ve hastalığın artması, akıntı, düşman tarafından görülme ihtimali gibi sebepler de böyledir. Hastalık, can güvenliğinin bulunmaması gibi mazeretlerin varlığı halinde farz olan cuma namazı kılınmayabilir; bu durumda öğle namazı kılınır. Farz namazların cemaatle kılınması üzerinde önemle durulmuş, hatta bazı fakihlerce vâcip sayılmış olmakla birlikte bu da çeşitli mazeretlerle terkedilebilir. Hz. Peygamber can güvenliğinin bulunmayışını, hastalığı, sefer halinde iken gece karantlığını ve yerin çamurlu olmasını cemaate gitmemek için geçerli mazeretlerden saymış, fakihler de bundan hareketle bu konuda mazeret sayılabilecek durumları geniş biçimde incelemişlerdir. Fakihlerin çoğunluğuna göre başta yolculuk olmak üzere bazı mazeretlerin bulunması halinde öğle ile ikinci ve akşamla yatsı namazlarının birlikte kılınması câizdir (bk. CEM').

Oruçla ilgili mazeretlere gelince, Kur'an-ı Kerim'de (el-Bakara 2/184, 185) hastalık ve yolculuk hallerinin orucu ertelemeyi meşrû kılan gerekçeler olduğu belirtilmiştir. Başka deliller ve genel ilkeler ışığında bunların açılımı niteliğindeki bazı durumlar da ramazan orucunun ertelenmesi veya başlanmıyışa bozulması için geçerli birer mazeret sayılmıştır. Bu durumlarda kişi tutamadığı oruçları daha sonra kazâ eder.

Borçlar hukukunda akdin ifasının süreyi gerektirdiği hallerde, kısmen müzârada, özellikle -günümüzde kira ve iş akidlerine tekabül eden- icârede, akdin sürdürülmesinin kiracı / işveren açısından ön görülme ve bizzat akid sebebiyle hak edilmeyen bir zarara yol açması durumunda Hanefîler'ce zarara uğrayan tarafa akdi feshetme hakkı tanınmış ve bu durumlar özür terimiyle ifade edilmiştir. Fakihlerin çoğunluğu ise bazı münferit meselelerde kural dışına çıkmakla birlikte mazeretleri ilke olarak fesih sebebi kabul etmez. Hanefî hukukçularınca geliştirilen, mazeret sebebiyle akdin feshi telakkisi modern hukuktaki beklenmeyen hal teorisinin temelindeki mantıkla benzerlik taşır.

Âmâ ve topal gibi engellilerle hastaların cihaddan ve güç yetiremeyecekleri diğer

ödevlerden muaf oldukları Kur'an-ı Kerim'de ifade edilmiştir (en-Nûr 24/61; el-Feth 48/17; Şevkânî, IV, 52-53). Ayrıca Hz. Peygamber'in özellikle âmâ sahâbi İbn Ümmü Mektûm'la ilgili söz ve uygulamaları özür-lülerle ilgili çeşitli hükümlere açıklık getirmiş, meselâ bu gibi kimselerin yöneticilik ve imamlık yapabilecekleri, buna karşılık savaşa iştirak etmekten muaf oldukları bildirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1986, I, 32-33; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-müctehid*, İstanbul 1985, I, 26-27; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 340-342; Abdullâh b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr*, İstanbul, ts. I, 29-30; Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye*, Beyrut 1990, I, 672-689; İbn Emîru Hâc, *et-Taqrîr ve't-tahbîr*, Beyrut 1986, II, 204; Zekeriyâ el-Ensârî, *el-Hüddü'l-enîka ve't-ta'rifâtü'd-dakika* (nşr. Mâzin el-Mübârek), Beyrut 1411/1991, s. 70; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, I, 111-112; Abdurrahman Şeyhizâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1328, I, 56-57; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, IV, 52-53; Abdülganî b. Tâlib el-Meydânî, *el-Lübâb*, Beyrut, ts., I, 46-47; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 103-104; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1409/1989, I, 288-294; Mehmet Şener, "Özür Hali", *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, III, 556-558; Orhan Çeker, "Fıkıhta Hasta", *Sû İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 7, Konya 1997, s. 32-34.

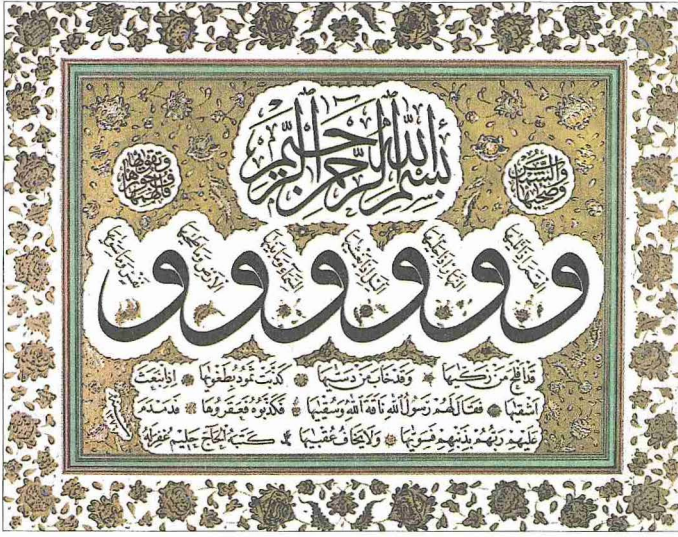
H. İBRAHİM ACAR

ÖZYAZICI, Mustafa Halim

(1898-1964)

XX. yüzyılın büyük Türk hattatı.

14 Ocak 1898'de İstanbul'da Etyemez semtinde doğdu. Asıl adı Abdülhalim olmakla beraber Halim ismiyle tanınır. Babası Kırmımlı nalıncı Hacı Cernal Efendi, anesi Sudanlı Advıye Bacı'dır. Esekapı (İsâkapısı) İbtidâî Mektebi'ni bitirdikten sonra Aksaray'daki Husûsî Gülşen-i Maârif Rüşdiyesi'ne girdi. Burada hat muallimi olan Hâmit (Ayaç) kendisindeki kabiliyeti sezerek onunla ayrıca ilgilendi; rik'a, sülüs, nesih ve divanî yazılarını mektep seviyesinde meşketti. Rüşdiyeden mezun olunca 1914'te Sanâyi-i Nefise Mektebi'ne hâk subesine kayıtdı. Tahsilinin ilk yılının ardından 20 Mayıs 1915'te Bâbü'lî'de açılan Medresetü'l-hattâtîn'e geçti. Burada Hasan Rızâ Efendi ve Kâmil Efendi'den (Akdik) sülüs, nesih ve rikâ', Mehmet Hulûsi Efendi'den (Yazgan) ta'lik, tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'den (Altunbezer) celf sülüs ve tuğra, Ferid Bey'den divanî ve celf divanî, Said Bey'den rik'a yazılarını meşketti. Fırsat buldukça Yeniköylü Nûri Bey ve Bahâeddin

Mustafa Halim Özyazıcı'nın celi sülûs nesih levhası (İsmail Akgün hat koleksiyonu)

Efendi'yle (Tokathoğlu) tezyinî motiflere de çalıştı.

Medreseye girişinden altı ay sonra hocası Said Bey'in aracılığı ile Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî'ne devam etmeye başladı ve resmî yazışmalar hususunda bilgisini geliştirdi. Mart 1916'da askerliğe çağrıldığında müracaatı üzerine Harbiye Nezâretî'nce Matbaa-i Askeriyye hattatlığına getirildi, bu arada Medresetü'l-hattâtîn'deki derslerini de aksatmadı. 6 Ekim 1918'de on üç arkadaşı ile beraber icâzet alarak mezun oldu. Medresede öğretilen bütün hat cinslerini meşkettiği halde icâzet-nâmesi celi sülûs ve tuğra nevilerindedir. Dîvân-ı Hümâyûn'daki kalem efendilerine mahlas verilmesi âdet olduğundan burada aldığı "Zühdi" mahlasını sonraki yıllarda yazılarına imza atarken zaman zaman kullanmıştır. Mezuniyetinden sonra askerî matbaada ve Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası'ndaki çalışmalarının yanı sıra bazı mekteplerde ve Çağaloğlu çevresindeki matbaalarda faaliyetini sürdürdü. Şubat 1924 sonunda terhis edilince Bâbüâli caddesinde bir yazıhane açarak 1928 yılı sonuna kadar her türlü hatla levha, kartvizit, mühür, kitap başlığı tasarlayarak yazmıştır. Kalemindeki sürat alışkanlığını serbest çalıştığı bu yıllarda kazanmıştır.

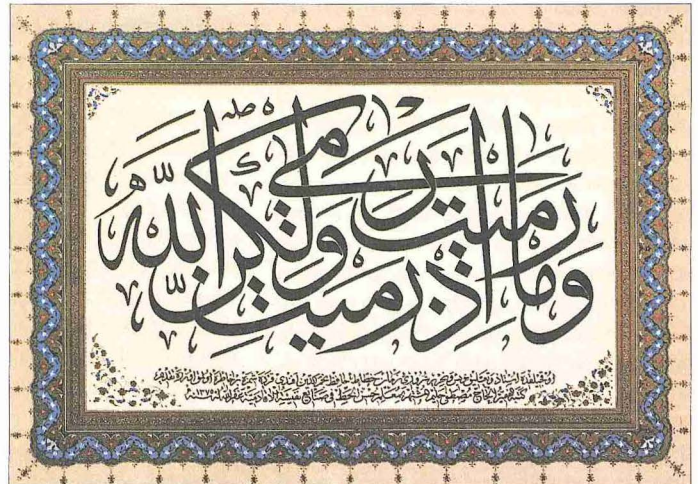
1929'da uygulanmaya başlanan harf inkılâbı kanunuyla bütün hattatlar gibi Halim Efendi de mesleğinden koparak Haziran 1927'den itibaren üstlendiği Devlet Matbaası hattatlığından ayrılmak mecburiyetinde kaldı. Henüz otuz yaşındayken sanatının zirvesine varmış bulunan Halim Efendi, Ağustos 1929'da bu hattın geçerli olduğu Mısır'a gidip yerleşmek için Mısır Konsolosluğu'na müracaat ettiyse de bu teşebbüsü neticesiz kaldı. Bunun üze-

rine Topkapı dışında Tepebağ semtinde yirmi bir dönümlük bir arazi satın alarak özüm yetiştirmeye başladı. Eserlerine "sâbikan hattat, halen bâğban" şerhiyle imza koyduğu o yıllarda da sanatından kopmadı. Latin yazısının her türlü süsünü en güzel şekilde yazabilen Halim Efendi, İstanbul Üniversitesi'nin birçok fakültesinin diplomasını yazdı. Maçka'daki İnönü heykelinin kaidesindeki yazılar da ona aittir.

Halim Efendi, 1930 yılının sonunda Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından tamiri kararlaştırılan camilerin yazılarının yenilenmesinde çalıştı. Yavuz Selim Camii ile başladığı kubbe yazısı çalışmasına BâliPaşa ve Azapkapı ile Sultanahmet'teki Sokullu Mehmed Paşa camileriyle devam etti; bu arada yarım kubbe yazıları ile kalem sahasını genişletti. Arkasından Beyoğlu Ağa Camii'nin kuşak yazısını yeniledi. Ankara'daki Hacı Bayram Camii'nin tamirine muhtelif yazılarıyla katıldı. Şehremini Camii'ne de bir kuşak yazdı. Yeni yapılan İzmir'

de Alsancak, Rize'de Şeyh, Denizli'de Delikliçınar camilerinden sonra Ankara'daki Maltepe Camii'nin kubbe ve kuşak yazılarını 1958'de tamamladı. Süleymaniye Camii'nin 1960'taki büyük tamirinde aslan göğüsleri üzerindeki Hasan Çelebi'ye (ö. 1002/1594'ten sonra) ait yazıları aslına bağlı kalarak tekrar yazdı. Yeni yapılan bazı mescid ve camiler için varak altınla cihâr-yâr takımları hazırladı. Özyazıcı bu celi sülûs hatlarını, alışlageldiği gibi önce küçük yazdıktan sonra bunu satranç usulüyle büyüterek değil daha başlarken kurşun kalemi veya füzelen harflerin yerlerini tasarlayıp provazsız olarak doğrudan celi kalemle ve çok süratle yazabiliyordu. Bu durum, daha önce Durmuşzâde Ahmed ve Yesârîzâde Mustafa İzzet efendilerle Mehmed Şefik Bey gibi ender birkaç üstat-ta görülmüştür, fakat onların yazdıkları hat neveleri Halim Efendi'ye göre sınırlı kalır.

1946 Ağustosunda Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi'ne hüs-n-i hat muallimi olarak tayin edildi. Sayısı otuza varan ve çoğu misafir öğrenci olarak derslere katılan talebeleriyle yakından ilgilendi. Ancak devamda sebat gösterip icâzet alan talebesi olmadı. Ocak 1963'te yaş haddinden emekliye ayrıldı. Kendisinden meşk alanlar arasında sülûs-nesihte Mustafa Bekir Pekten, Saim Özel, Recep Berk, Aydın Yüksel, Ali Rüştü Oran; divanî, celi divanîde Ali Alparslan, Mehmet Uzunoğlu; ta'likte Baha Doğramacı öne çıkan isimlerdir. 20 Eylül 1964'te geçirdiği bir trafik kazası sonucu 30 Eylül 1964'te vefat eden Halim Efendi 2 Ekim 1964'te Sümbül Efendi Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Kozlu Mezarlığı'na defnedildi. Özyazıcı'nın eserleri celi boyda cami yazıları ve baskı için yazdıkları dışında daha ziyade cüz, kıta ve çoklukla

Mustafa Halim Özyazıcı'nın celi sülûs bir istifi (Ali Kazgan hat koleksiyonu)

levha biçimindedir. Bunlara da müzelerde (meselâ bk. TSMK, İsmail Akgün Bağışi, Güzel Yazılar, nr. 1534, 1536-1538, 1540-1542, 1544, 1545, 1547-1554'te kayıtlı on yedi levhası) ve hususi koleksiyonlarda rastlamak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Halim Özyazıcı Dosyası, Süleymaniye Ktp., A. Süheyl Ünver Arşivi, nr. 14; *Halim Özyazıcı Dosyası*, M. Uğur Derman Arşivi; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 104-106, 816-818; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 260-261; Saim Özel, *Hat Örnekleri*, İstanbul 1976; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şaheserleri*, İstanbul 1982, nr. 57, 58, 61, 62; a.mlf., *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat*

Koleksiyonundan Seçmeler, İstanbul 2002, s. 2-3, 232-233; a.mlf., *M. Halim Özyazıcı'nın Divânî, Celî Divânî, Rik'a Meşkleri*, İstanbul 2003; a.mlf., *Emin Barın ve Koleksiyonu*, İstanbul 2006, s. 216-225; a.mlf., "Hattat Halim Efendi", *İslâm Düşüncesi*, sy. 6, İstanbul 1968, s. 399-406; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 227, 229, 230; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 99-100; *Halim Efendi'nin Nesih, Divânî, Celî Divânî, Rik'a Meşk Murakkatı* (haz. Muhittin Serin), İstanbul 2000; Orhan Okay, *Silik Fotoğrafları*, İstanbul 2001, s. 97-104; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 227-232; a.mlf., "Kendi Hat ve İfadesiyle Hattat Halim Efendi", *KAM*, XXX/2 (2001), s. 54-56; Cemaleddin Server Revnakoğlu, "Nalincizâde Hacı

Mustafa Halim", *Tarih Dünyası*, sy. 2, Ankara 1965, s. 226-228; sy. 4 (1965), s. 401-405; Ermin Barın, "Hattat Halim Özyazıcı", *Akademi*, sy. 3-4, İstanbul 1965, s. 18-19; Hüseyin Tulpar, "Hattat Mustafa Halim Hocanın Vefatı Üzerine", *İslâm*, VIII/5, Ankara 1965, s. 159-160; Ali Fehmi Karamanlıoğlu, "Hattat Halim Hoca", *TK*, sy. 38 (1965), s. 196-197; Hasan Özönder, "Hattat Mustafa Halim Özyazıcı ve Yazı Üslubu", a.e., sy. 96 (1970), s. 849-857; Süleyman Berk, "Hattat Halim Efendinin Bilinen Tek Hilyesi", *Tarih ve Düşünce*, sy. 30, İstanbul 2002, s. 56-64; a.mlf., "Haluk Perk Kartvizit Koleksiyonu Çerçevesinde Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hattat Mustafa Halim Efendi ve Kartvizit Çalışmaları", *Tuliya Dergisi*, sy. 1, İstanbul 2005, s. 309-335.

M. UĞUR DERMAN